

Rudolf Steiner

NADSMYSLOVÝ ELEMENT V POZOROVÁNÍ DĚJIN

Ani uvnitř hranic, které jsou v přítomné době ještě dány, když mluvíme o takových věcech, nelze vlastně o tom, co se týká mystéria zla v 5. poatlantském kulturním období (v periodě duše vědomé, v níž žijeme) mluvit bez hlubokého pohnutí. Neboť se tím dotýkáme něčeho, co náleží k nejhlubším tajemstvím této 5. poatlantské periody, co, když se o tom mluví, naráží dnes ještě na velmi málo vyvinuté schopnosti porozumění právě pro takové věci. Vjemové možnosti, které dnešní lidstvo pro takové věci má, jsou ještě málo vyvinuty. Prestože nutno říci, že jisté obrazné náznaky na mystérium zla a to, co s ním souvisí, mystérium smrti, byly činěny stále znovu a znovu ve všech takzvaných tajných společnostech novější doby. Ale tato obrazná líčení, např. též v takzvaných zednářských společnostech (*lóžích*), byla obzvláště v posledních desetiletích, od poslední třetiny 19. století podávána způsobem opravdu velmi málo vážným, anebo byla podávána tak, jak jsem to zde naznačil před téměř dvěma roky ve spojitosti s důležitými událostmi přítomné doby. (*„Kosmické a lidské dějiny“ (Pět svazků): Sv. III. Vnitřní vývojové dějiny lidstva. Sv. IV: Goethe a krize devatenáctého století. Fil.-anthr. nakl.*)

Tehdejší náznaky jsem také neučinil bez hluboké pohnutky, neboť komu jsou tyto věci známy, ten ví, jakých nesmírných hloubek lidské bytosti se těmito věcmi dotýkáme. Ale mnohé ukázalo, jak málo je dnes v podstatě ještě vůle k porozumění takovým věcem. Vůle k pochopení, ta zajisté přijde. A je zapotřebí se postarat o to, aby přišla. Každým způsobem, který je možný, musí být pečováno o to, aby tato vůle přišla. Když o těchto věcech člověk mluví, musí někdy vyvolat zdání, jako kdyby chtěl tím nebo oním směrem provádět jakousi kritiku přítomné doby. I to, co jsem například včera přednesl o konfiguraci snah o světový názor v měšťáckém stavu, zejména od poslední třetiny 19. století, ale v základě vzato již od delší doby, může být také, jestliže to někdo chce brát triviálně, chápáno jako kritika. Ale všechno to, co je zde přednášeno, není takto míněno, není míněno jako kritika, ale je to řečeno pro charakteristiku. Je to řečeno proto, aby se nahlédlo, jaké síly a impulsy vládly. Pozorováno z jistého hlediska byla vláda těchto impulsů nutná. Bylo by možno také dokázat, že bylo zapotřebí, aby měšťáctvo civilizovaného světa tato desetiletí od let čtyřicátých do konce let sedmdesátých prospalo. Bylo by možno tento spánek líčit jako světově historickou nutnost. Avšak nehledě k tomu - muselo by poznání tohoto spánku, tohoto kulturního spánku, přes-

to působit pozitivně. To znamená, že by muselo uvolnit jisté impulsy poznání a vůle, které mají působit směrem do budoucnosti.

Dvě mystéria (jak řečeno) mohou o těchto věcech mluvit přirozeně jen v jistých mezích. Dvě mystéria mají zcela zvláštní význam pro vývoj lidstva v období duše vědomé, v němž se nacházíme od počátku 15. století. Je to mystérium smrti a mystérium zla. Toto mystérium smrti, které pro nynější dobu souvisí z jisté stránky právě s mystériem zla, vede nás nejprve k vyslovení významné otázky:

Jak je tomu vůbec se smrtí ve vztahu k lidskému vývoji?

Teprve nedávno jsem znovu opakoval: To, co se v současné době nazývá vědou, činí si takové věci pohodlnými. Smrt je pro většinu vědců skončením života. Takto se má pohlížet na smrt u rostliny, zvířete, člověka. - Duchovní věda to nemá tak pohodlné, aby házela všechno do jednoho pytle. Neboť jinak bychom mohli pokládat za smrt také konec kapesních hodinek (jako smrt kapesních hodinek). Smrt u člověka je právě něco zcela jiného, nežli tak zvaná smrt jiných bytostí. Poznat to, co je fenoménem smrti, můžeme jen tehdy, když to do jisté míry chápeme na pozadí oněch sil, které působí ve vesmíru, a které člověku, tím, že jej také zasahují, přinášejí fyzickou smrt. Ve vesmíru vládou jisté síly, jisté impulsy. Kdyby jich nebylo, nemohl by člověk zemřít. Tyto síly vládou ve vesmíru, člověk náleží k vesmíru. Pronikají svým vládnoucím působením i člověka, - a tím, že jsou v člověku činný, přinášejí mu smrt.

Nyní si musíme položit otázku: Co způsobují tyto síly, které jsou činný ve vesmíru, ještě mípo to, že přinášejí lidem smrt?

Bylo by zcela nesprávné, kdybychom si snad mysleli, že tyto síly, které přinášejí člověku smrt, jsou ve vesmíru k tomu, aby člověka dováděly k umírání, aby mu přinášely smrt. Tak tomu není. Že tyto síly přinášejí smrt, je skutečně jen jejich vedlejší účinek. Není-liž pravda, nikoho nenapadne tvrdit: Úlohou lokomotivy na železnici je, aby ničila kolejnice. Přesto to lokomotiva činí, že ničí kolejnice a nemůže jinak, než je ničit. Ale rozhodně to není jejím úkolem. Její úloha je zcela jiná. A kdyby někdo definoval: Lokomotiva je stroj, který má za úkol ničit kolejnice..., mluvil by přirozeně nesmysly, přesto že nelze popírat, že ničení kolejnic rozhodně souvisí s podstatou lokomotivy. Právě tak málo by správně myslel ten, kdo by třeba řekl: Síly vesmíru, které přinášejí člověku smrt, jsou tu proto, aby člověku přinášely smrt. To, že přinášejí člověku smrt, je jen vedlejší účinek. Způsobují jej vedle svého vlastního úkolu.

Jaký je však tento vlastní úkol sil, jež přinášejí lidem smrt?

Tímto úkolem sil, jež lidem přinášejí smrt, je právě toto: Obdarovat

člověka plnou schopností duše vědomě. Vidíte, jak úzce souvisí mystérium smrti právě s vývojem 5. poatlantského období, jak významné je, že v tomto 5. po-atlantském období bylo mystérium smrti všeobecně odhaleno. Neboť to jsou právě síly, které jako svůj vedlejší účinek přinášejí člověku smrt, které jsou vlastně určeny k tomu, aby člověku vstúpily, aby vočkovaly jeho vývojovému pochodu právě schopnost, říkám schopnost, nikoli duši vědomou, ale schopnost duše vědomé.

To vás vede nejen k uchopení mystéria smrti, ale vede vás to též k tomu, abyste v důležitých věcech mysleli exaktně. Dnešní myšlení je po mnohé stránce - to opět není kritika, nýbrž charakteristika - smím-li použít toho výrazu (je však výstižný): právě prostě šlendriánské (*lajdácké*). Dnešní myšlení, obzvláště v dnešní vědě, je téměř napořád takové, jako kdybychom řekli: Lokomotiva má za úkol ničit kolejnice. Neboť to, co se v dnešní vědě většinou říká o jednom nebo o druhém, má tuto kvalitu. Má to kvalitu, s níž právě není možno vystačit, jestliže chceme přivodit hojivý (*správný*) stav pro budoucnost lidstva. A ten je možno přivodit ve věku duše vědomé jen v plném vědomí.

Musíme stále znovu zdůrazňovat, že toto je hluboká pravda naší doby. Slyšíme stále znovu a znovu, že tam nebo onde se vynořují lidé, kteří na základě zdánlivě hluboce podložené moudrosti činí ty nebo ony sociálně-hospo- dářské návrhy, vždy z vědomí, že dnes je ještě možno činit sociálně-hospo- dářské návrhy bez pomoci duchovní vědy. V duchu doby myslí dnes jen ten, kdo ví, že všechno, co se kdo pokouší říci o nějaké sociální konfiguraci lidstva směrem do budoucnosti, je bez duchovně-vědecké základny pouhé mas- tičkářství. Jen ten, kdo toto plně pochopí (*uchopí*), myslí přiměřeně naší době. Kdo dnes ještě naslouchá všelijakým profesorským moudrům z oblasti sociální ekonomie, stojící na půdě bezduché vědy, ten zaspává naši dobu.

Tyto síly, o nichž musíme mluvit jako o silách smrti, ty uchopily lidskou tělesnou bytost již dříve... Jak? To můžete vyčíst z mojí knihy „Tajná věda“. Do duševní bytosti vstoupily teprve nyní. Člověk musí přijímat pro zbytek pozemského vývoje do své vlastní bytosti tyto síly smrti, a ony v něm budou v průběhu nynějšího období působit tak, že člověk v sobě přivede k plnému projevu, k plnému zjevení schopnost duše vědomé.

Tím, že jsem se takto tázal a takto mluvil o mystériu smrti, tj. o silách, které jsou činné ve vesmíru (jako síly přinášející člověku smrt), mohu též stejně metodickým způsobem poukázat na síly zla. Ani tyto síly zla nejsou takové, že bychom o nich mohli říci: Způsobují uvnitř lidského řádu zlé činy. To je opět jen vedlejší účinek. Kdyby nebylo sil smrti ve vesmíru, nemohl by

člověk vyvinout duši vědomou, nemohl by ve svém dalším pozemském vývoji přijmout síly „duchovního já“, „životního ducha“ a „duchovního člověka“, jak je přijmout má. Člověk musí projít duší vědomou, jestliže chce svým způsobem přijmout síly „duchovního já“, „životního ducha“ a „duchovního člověka“. K tomu musí během 5. poatlantského období (tedy do poloviny 3. tisíciletí) spojit úplně síly smrti se svou vlastní bytostí. To může. Ale nemůže stejným způsobem spojit se svou vlastní bytostí síly zla. Síly zla jsou ve vesmíru, v kosmu, utvářeny tak, že je člověk může ve svém vývoji přijmout tak, jak přijímá nyní síly smrti, teprve během jupiterské periody. Je tedy možno říci: Síly zla působí na člověka s menší intenzitou, uchopují pouze část jeho bytosti. Chce-li člověk vniknout do podstaty těchto sil zla, pak se nesmí dívat na vnější následky těchto sil, nýbrž musí vyhledat podstatu zla tam, kde je přítomna ve své vlastní podstatě, kde působí tak, jak působit musí, - protože síly, které ve vesmíru figurují jako zlo, zasahují i do člověka. A zde počíná právě to, co je možno říci jen s hlubokým pohnutím, co je možno říci jen tehdy, když zároveň uplatňujeme předpoklad, že tyto věci jsou brány skutečně s nej..nejhlubší vážností. Chceme-li hledat zlo v člověku, pak je nesmíme hledat ve zlých skutcích, které jsou konány v lidské společnosti, nýbrž je musíme hledat ve zlých sklonech, ve sklonech ke zlu. Musíme nejprve zcela abstrahovat, zcela ponechat stranou následky těchto sklonů, které se u člověka více nebo méně dostavují, ...musíme upřít pohled na zlé sklony.

A potom se můžeme tázat:

U kterých lidí působí zlé sklony v 5. poatlantské periodě, ve které se nacházíme?, ony sklony, které, jestliže se projeví ve svých vedlejších účincích, vyžívají se ve zlých činech právě tak názorně? U kterých lidí působí tyto zlé sklony?

Ano, odpověď na to dostaneme, jestliže se pokusíme přejít takzvaný práh Strážce a lidskou bytost skutečně poznat. Tam vyplyne odpověď na tuto otázku. A ta zní:

U všech lidí spočívají v podvědomí od počátku 5. poatlantské periody zlé sklony, sklony ke zlu. Ano, právě v tom spočívá vstup člověka do 5. poatlantské kulturní periody, že do sebe přijímá sklony ke zlu. Radikálně, ale velmi správně řečeno, může to být vyjádřeno následovně: Ten, kdo překračuje práh k duchovnímu světu, získává následující zkušenost: Neexistuje žádný zločin ve světě, k němuž by každý člověk neměl ve svém podvědomí, pokud je příslušníkem 5. poatlantské periody, sklon. Má ten sklon. Zda v tom či onom případě sklon ke zlu vede zevně ke zlému činu, to závisí na zcela jiných poměrech, nežli od tohoto jeho sklonu. Vidíte, že to

nejsou pohodlné pravdy, co musíme dnes říkat, jestliže právě musíme dnes lidstvu říci pravdu bez přikrášení.

Tím spíše se pak vynořuje otázka: Nuže, co chtějí tyto síly, které v člověku způsobují zlé sklony, co chtějí vlastně tyto síly ve vesmíru, když nejprve po kapkách vstupují do lidské bytosti, když vtékají do lidské bytosti? Co chtějí tyto síly?

Opravdu nejsou ve vesmíru proto, aby způsobovaly zlé činy v lidské společnosti. K těmto činům vedou ony síly z důvodů, o nichž budeme ještě mluvit. Tyto síly zla nejsou (právě tak jako tu nejsou síly smrti k tomu, aby jen způsobovaly u lidí umírání) ve vesmíru proto, aby vedly člověka ke zločinným skutkům. Jsou ve vesmíru proto, aby (když je člověk povolán k duši vědomé) v něm vyvolávaly sklon přijmout duchovní život tak, jak jsme to charakterizovali např. včera a již také předtím.

Ve vesmíru mocně působí (*vládnou*) tyto síly zla. Člověk je musí přijmout. Tím, že je přijímá, vštěpuje do sebe zárodek, aby vůbec prožil spirituální život duši vědomou. Tyto síly zla (jež jsou vlivem lidského sociálního řádu uváděny do zvrácenosti) zde nejsou tedy opravdu proto, aby vyvolávaly zlé činy, nýbrž jsou tu právě proto, aby člověk mohl na stupni duše vědomé prorazit k duchovnímu životu. Kdyby člověk nepřijal ony sklony ke zlu, o nichž jsem právě mluvil, nedostal by se k tomu, aby měl ze své duše vědomé impuls k přijetí ducha, ducha z vesmíru, který musí od nynějška oplodňovat celou ostatní kulturu, jestliže nechce, aby to bylo mrtvé. A učiníme nejlépe, když se podíváme nejprve na to, co se má stát z oněch sil, s nimiž se setkáváme v jejich karikatuře ve zlých činech lidí, a když se zeptáme, co se pod vlivem těchto sil, které jsou zároveň silami pro zlé sklony, má ve vývoji lidstva stát.

Pohledte, mluvíme-li o těchto věcech, musíme jít velmi blízko k nervu vývoji lidstva. Vždyť všechny tyto věci souvisí zároveň s dopuštěními (*těžkými osudy*), která v přítomné době lidstvo postihla. Těžké osudy, které lidstvo postihly a ještě postihnou, jsou jen blýskáním na časy pro zcela jiné věci, jichž se má lidstvu dostat. Blýskáním na časy, které dnes zhusta ukazuje opak toho, co má vlastně přijít. Ze všech těchto věcí však nemá plynout popud k pesimismu, nýbrž pro mohutný, činorodý impuls, k procitnutí. Impuls nikoli k pesimismu, nýbrž k procitnutí. Všechny tyto věci nejsou říkány proto, aby vyvolaly pesimismus, ale aby podnítily procitnutí.

Snad nejlépe dojdeme k našemu cíli, jestliže vyjdeme z jednoho konkrétního jevu. - Podívejte, řekl jsem již včera: Podstatným impulsem ve vývoji lidstva ve věku duše vědomé musí být růst zájmu jednoho člověka o druhého tak, jak jsem to včera vylíčil. Zájem, který má jeden člověk o

druhého, musí se stávat čím dále, tím větší. Tento zájem musí růst pro zbytek pozemského vývoje, a musí růst, můžeme říci, zejména ve čtyřech oblastech. První je ta, že člověk, když se vyvíjí směrem do budoucna, bude svoje bližní vidět stále jiným a jiným způsobem. Dnes je člověk, přestože již prodělal více než jednu pětinu věku duše vědomé, ještě málo nakloněn vidět svého bližního tak, jak se jej musí naučit vidět během věku duše vědomé, až do 3. tisíciletí. Lidé se dnes vidí vzájemně ještě tak, že to nejdůležitější přezírají, že vlastně nemají žádný pohled pro druhého člověka. Po této stránce nevyužili lidé dosud plně toho, co dosud různými inkamacemi vešlo do duší působením umění. Na vývoji umění se můžeme mnohému naučit, a já jsem již tu a tam učinil některé náznaky o tomto učení se z vývoje umění. Nelze totiž popírat (jestliže trochu pěstujeme symptomatologii, jak jsem to požadoval právě v těchto přednáškách), že umělecká tvorba a umělecké vnímání je téměř ve všech odvětvích umění v úpadku. A všechny pokusy, jež byly právě v posledních desetiletích činěny v uměleckém oboru, musí každému, kdo je pro to vnímavý, jasně a zřetelně ukázat, že umění jako takové se nachází v periodě úpadku. To nejdůležitější, co se z uměleckého prvku má dále šířit do vývoje lidstva, je to, co lidé mohou mít z umění jako výchovu pro jisté způsoby chápání budoucnosti.

Pohledte, veškeré umění má v sobě něco (přirozeně, každé kulturní odvětví se nejrůznějším způsobem rozvětluje a má pak všechny možné vedlejší účinky), co je způsobilé vést k hlubšímu, konkrétnějšímu poznání člověka. Kdo se skutečně pohrouží do uměleckých forem, které vytváří např. malířství, plastika, nebo kdo se ponoří do podstaty vnitřních pohybů, které pulsují hudbou a básnictvím, kdo se do nich pohrouží, kdo umění skutečně vnitřně prožívá (to v dnešní době nečiní často ani umělci sami), kdo umění skutečně vnitřně prožívá, proniká se něčím, co mu dává schopnost chápat člověka v jistém směru, ve směru lidské obrazné přirozenosti. Neboť to, čeho se v tomto věku duše vědomé musí lidstvu dostat, bude možnost chápat člověka obrazně. Slyšeli jste již něco o prvcích k tomuto obraznému chápání. Po- hleďme-li na člověka, vidíme jeho hlavu, která nás odkazuje do minulosti. Jako je sen chápán jako reminiscence vnějšího smyslového života a tím dostává svoji signaturu, tak pro toho, kdo prohlédá skutečnost, stává se všechno vnější smyslové opět obrazem něčeho duchovního. Duchovní praobraz člověka se musíme naučit prohlédat skrze jeho obraznou přirozenost. V budoucnosti se stane člověk pro člověka jaksí průhledným. Jak je formována hlava, jak člověk kráčí, to bude zřeno s jinou vnitřní účastí a s jiným vnitřním zájmem, nežli tomu je dnes ještě v lidských sklonech. Neboť člověk bude mít za to, že může

poznat druhého člověka podle jeho já. Teprve tehdy, když bude takto chápat jeho vnější obraznou přirozenost. Když bude s to předstoupit před druhého člověka se základním pocitem, že to, co na něm vidí jeho fyzické oči, má se k pravé duchovně-nadsmyslové skutečnosti člověka tak, jako se má obraz, jenž je namalován na plátně, ke skutečnosti, kterou představuje. Tento základní pocit musí být vyvinut. Člověk se nesmí postavit před druhého člověka tak (to je nutno se naučit), že by v něm vnímal jen souvislost kostí, svalů, krve atd., nýbrž musí se naučit vnímat člověka jako obraz jeho věčné, duchovně-nadsmyslové bytosti. Pak kolem nás půjde člověk, a my bychom ani nevěřili, že jej poznáváme, kdyby to, co kolem nás jde, v nás neprobouzelo pohled na to, čím on je jako věčný, nadsmyslový člověk. Tak budeme vidět člověka... a tak jej budeme moci vidět. Neboť to, co budeme takto vidět na člověku, když budeme lidské formy, lidské pohyby a všechno, co s tím souvisí, brát jako obraz něčeho věčného, to vyvolá v člověku hřejivý nebo chladný pocit, to bude muset postupně člověka naplňovat vnitřním teplem nebo vnitřním chladem. A člověk bude kráčet světem, poznáváje lidi velmi intimně. Jeden jej bude hřát, druhý chladit. Nejhůře na tom budou ti lidé, kteří druhého ani nezahřejí ani neochladí. Člověk bude mít vnitřní zážitek v tepelném éteru, který jej proniká v éterickém těle. To bude reflexe stupňovaného zájmu, jenž musí být vyvíjen od člověka k člověku.

Druhá věc musí vyvolat ještě paradoxnější pocity v člověku přítomné doby, který nemá zcela žádný sklon takové věci již přijímat. Ale snad se právě z této antipatie vyvine v nepříliš vzdálené době sympatie pro to, co je správné.

Druhou věcí je: Lidé si budou zcela jinak rozumět. Budou k tomu sloužit především obě tisíciletí, která ještě uplynou do konce tohoto 5. poatlantského období. Tato obě tisíciletí k tomu ovšem nestačí. To, co nyní říkám, bude trvat o něco déle, protáhne se to ještě do 6. poatlantského období. Ale k onomu poznání jáství, o němž jsem právě mluvil, vyvine se pak ještě zvláštní schopnost: Vycítit u člověka, uchopit na něm, když se s ním setkáme, jeho vztah ke třetí hierarchii, jeho vztah k andělům, archandělům a archai. A to se vyvine tím, že člověk bude stále více a více poznávat, jak se lidstvo bude zcela jinak, než je tomu v přítomné době, chovat k řeči. Vývoj řeči již překročil svůj vrchol. To jste mohli vyrozumět z toho, co jsem vám přednesl právě v přednáškách tohoto podzimu (*Viz: „Věda o vývoji člověka. Vláda kosmické soudnosti ve vzniku řeči.“ Sv. 3. - Fil.-anthr. nakl.*) Řeč se ve skutečnosti stala již něčím abstraktním. A po celé Zemi v přítomné době postupuje jen vlna nejhlubší nepravdivosti, když se usiluje o taková uspořádání v lidstvu, která mají co činit s řečí v příslušném jazyku národů.

Lidé již nemají k řeči ten poměr, jimž by skrze ni pohlíželi na člověka, jimž by skrze ni pohlíželi na bytost člověka. To, co může být jakýmsi vodítkem, abychom dospěli k pochopení této věci, to jsem uvedl při různých příležitostech poukazem najeden příklad. Uvedl jsem to opět nedávno ve veřejné přednášce v Curychu, protože je dobře předvést tyto věci dnes již také před veřejným posluchačstvem. Také zde jsem již upozornil na to, jak je překvapující, když porovnávané články o metodě dějin od Hermana Grimma, který stál tak zcela uvnitř německo-stře- doevropské vzdělanosti 19. století, s články o metodě dějin Woodrowa Wilsona. Upozornil jsem na to, že jsem tento experiment (*toto porovnání*) provedl velmi svědomitě. Ukázalo se, že je možno prostě vžít některé odstavce od Woodrowa Wilsona a vložit je do odstavců Hermana Grimma, neboť jsou téměř shodné. A opět bychom mohli celé věty z dějinné metodologie od Hermana Grimma přenést do toho, co o dějinné metodologii říkal Woodrow Wilson a dát to pak vytisknout. A přes tuto shodu slov je mezi oběma radikální rozdíl. To pozorujeme, když čteme nikoli podle obsahu slov. Obsah slov jako takový bude stále méně významný, pokud se lidstvo bude vyvíjet směrem do budoucnosti. U Hermana Grimma cítíme, jak si vše, dokonce i to, s čím člověk nemůže být srozuměn, sám bezprostředně větu za větou, stupeň za stupněm vybojoval. V případě Woodrowa Wilsona však jakoby mu jeho vlastní vnitřní démon, jímž je ve svém podvědomí posedlý, dával vnuknutí vzhůru do jeho vědomí. Právě na tomto původu slov (nikoli na jejich shodě) záleží. Na tom, že v jednom případě to vzniklo bezprostředně na povrchu vědomí, v druhém případě jde o vnuknutí démona z podvědomí vzhůru do vědomí... Takže je třeba říci: To, co přichází od Wilsona, vychází z určité posedlosti.

Toto poznání uvádím jako příklad, abych vám ukázal, že dnes již nezáleží na doslovné shodě slov. Pociťuji to vždy s nesmírnou bolestí (*se zármutkem*), když mi přátelé naší věci přinášejí výroky od toho či onoho pastora nebo profesora a říkají: To zní vlastně zcela anthroposoficky. Podívejte se jen blíže, jak to zní anthroposoficky! - Ó, milí přátelé, v kulturním věku, ve kterém se dnes nacházíme, může dokonce i spekulující profesor psát místy také věci, jež slovo za slovem souhlasí s tím, co je přiměřeno dobovému poznání reality. Ale na této doslovnosti (na nahodilé doslovné shodě s poznáním reality) však nezáleží! Záleží na tom, z jaké duševní oblasti věci vyvěrají. Záleží na tom, abychom se dívali skrze řeč na oblast, z níž věci pramení. (*Pozn. vydavatele: Tak například je shodně řečeno „Nic lidského mi není cizí“. Jiný význam však tato slova mají, řekne-li je bůh a jiný význam opět mají, řekne-li je kapesní zloděj.*)

Všechno to, co zde říkám, neříkám proto, abych formuloval určité věty, nýbrž záleží na tom, jaká kvalita je za tím, jde o to „jak“. Záleží na tom, aby tím proudila ona síla, která je vzata bezprostředně z ducha. A ten, kdo bere v úvahu jen shodu slov, kdo chce jen jaksi úředně potvrdit slovní shodnost s nějakou vnější moudrostí, aniž by cítil, jak věci pocházejí z duchovního zdroje, jak jsou jím proniknuty tím, že jsou stavěny do celé souvislosti anthroposofického světového názoru, kdo nemůže dbát tohoto „jak“, ten nechápe to, co je zde míněno.

Není přirozeně nikterak populární poukazovat na takovéto příklady, protože právě lidské sklony směřují dnes namnoze opačným směrem. Ale je to dnes již povinností (tam, kde se mluví vážně, kde se mluvením nechce vyvolat jen jakýsi uklidňovací prostředek, nebo jakýsi dobrý prostředek pro kulturní spánek), je již zapotřebí nezaleknout se a volit i takové příklady, které jsou dnes mnohým lidem nepříjemné... Neboť lidé, kteří mluví vážně, měli by také dnes mít možnost poslechnout si, co to v podstatě znamená pro svět, když nedbají toho, že svět má být stížen osudem, že svůj pořádek nechává řídit slabomyslným americkým profesorem! Není dnes skutečně pohodlné mluvit o věcech skutečnosti, protože některým lidem je často pohodlný a příjemný právě opak. O věcech skutečnosti se mluví beztak jen v oněch oborech, kde to je bezpodmínečně nutné, a kde lidé již opravdu cítí potřebu, nebo alespoň by měli cítit potřebu slyšet tyto věci!

Řekl jsem: To, k čemu lidstvo musí dospět je schopnost vidět skrze řeč. Lidé si budou muset osvojit schopnost chápat v řeči gesto. A tento věk se neskonečí (to poslední se ovšem protáhne do následujícího období) - třetí tisíciletí nebude moci skončit, aniž by lidé dospěli k tomuto: Nenaslouchat člověku tak, jako mu naslouchají nyní v dialogu. Namísto toho budou v řeči nacházet výraz pro souvislost člověka s 3. hierarchií (s anděly, archanděly a archai), pro to, čím je člověk ve spojení s nadmyslově-duchovním prvkem.

To povede k tomu, že lidé budou skrze řeč naslouchat duši člověka. Jestliže je skrze řeč slyšena duše člověka, dává to přirozeně zcela jiné sociální soužití. A právě ze sil zla, takzvaného zla, musí být mnoho přeměněno tak, aby bylo možno naslouchat tomu, co člověk mluví, a že skrze řeč lze slyšet jeho duši. - Pak (bude-li slyšitelná řeč z duše) se lidem dostaví podivuhodný, zvláštní barevný pocit. A v tomto barevném pocitu řeči se lidé naučí mezinárodně si rozumět. Určitá hláska bude zcela samozřejmě vyvolávat týž pocit jako pohled na modrou barvu, na modrou plochu, jiná hláska bude vyvolávat týž pocit jako pohled na červenou barvu. To, co jinak vnímáme jako teplo, když pohlížíme na nějakého člověka, stane se do jisté míry barvou, když budeme člověku naslouchat. A člověk bude muset

intimně spoluprožívat to, co na křídlech hlásek zní od lidských úst k lidskému uchu. Toho se lidstvu dostane. Třetí je, že lidé budou v sobě též intimně prožívat projevy, konfigurace citů jiných lidí. Mnoho bude přitom vyvoláno řečí, skrze mluvení. Ale nejen mluvením. Když se jeden člověk setká s druhým, když bude před ním stát, bude v sobě prožívat citovou konfiguraci druhého člověka ve svém vlastním dechu. Dýchání se bude směřem do budoucnosti pozemského vývoje - v době, o níž mluvím - řídit podle citového života druhého člověka, proti němuž stojíme. Jeden nás bude podněcovat k rychlejšímu, druhý k pomalejšímu dechu, a budeme cítit, podle toho, zda dýcháme rychleji nebo pomaleji, s jakým člověkem máme co činit. Pomyslete jen, jak bude sociální společenství těsně semknuto, jak intimním se chce lidské soužití stát! Tyto věci budou ovšem trvat déle. Začlenění tohoto dechu do lidské duše se protáhne přes celé šesté období ještě i do sedmého.

A v sedmém období bude dosaženo kousku toho, co patří ke čtvrté vývojové změně. Tzn.: Lidé tím, že chtějí patřit k nějakému lidskému společenství, musí se - promiňte mi to tvrdé slovo - musí se navzájem zažívat. Tím, že budeme s tím či oním člověkem chtít to či ono, budeme s ním mít obdobné zážitky jako on, jak je tomu dnes jen primitivně, když jíme stejné jídlo.

Lidé se budou muset navzájem zažívat, stravovat v oblasti chtění.

Lidé se budou muset navzájem dýchat v oblasti citění.

Lidé se budou muset navzájem pociťovat v barvách v oblasti chápání prostřednictvím řeči.

Lidé se budou muset navzájem poznávat jako jáství tím, že se budou učit dívat se ne sebe navzájem reálně.

Ale všechny tyto síly budou více vnitřně-duševní. Neboť aby se tyto síly plně vytvářely, k tomu tu bude perioda Jupitera, Venuše a Vulkánu. Duševně-duchovní náznaky všeho toho požaduje však na lidech již pozemský vývoj, a přítomná doba se svým pozoruhodným katastrofálním vývojem. To je se vzdorováním lidstva proti tomu, co má přijít skrze takové věci, o nichž jsem nyní mluvil. Lidstvo se tomu vzpírá. Protože v budoucnu má být překonáno všechno oddělené sociální snažení, proto se proti tomu dnes staví právě tím, že je do celého světa vrhána laciná zásada: Lidé nechť se seskupují podle národností. Co se dnes děje, je vzpírání se proti bohem chtěnému chodu vývoje lidstva. Je to sebemrzačení v opak toho, co přesto musí přijít. Do těchto věcí je nutno pohlédnout, jestliže chceme pochopit podstatu tzv. mystéria zla. Neboť zlo je namnoze vedlejším účinkem toho, co musí zasahovat do vývoje lidstva. Lokomotiva, která, jestliže musí jet

dosti daleko, přijde na špatné kolejnice. Lznicí je, a nedostane se sama zatím dále. Lidstvo spěje ve svém vývoji k takovým cílům, jak jsem vám je vylíčil. A je úkolem věku duše vědomě poznat něco takového, že lidstvo musí usilovat vědomě o takové cíle. Ale zatím jsou položeny velmi špatné kolejnice a bude trvat ještě dosti dlouho, nežli tu budou lepší, neboť tuje namnoze snaha nahradit špatné kolejnice jinými, nikterak lepšími.

Ale jak vidíte, duchovní věda se zaměřuje na něco zcela jiného nežli na pesimismus. Duchovní věda se zaměřuje na to, aby učinila člověku skutečně poznatelným, na jaké vývojové cestě vlastně je. Ale duchovní věda již vyžaduje, aby lidé byli s to jisté, dnes běžné sklony, alespoň pro jisté sváteční okamžiky života, také někdy odložit. Že je pro lidi obtížné tyto věci odložit, že každý hned zase upadá nazpět do staré veteše... to je příčinou mimořádné obtížnosti mluvit dnes o těchto věcech bez zábran. Neboť se tu člověk dotýká (a spočívá to v povaze přítomné doby) samých takových věcí, u nichž se dnes lidstvo chce řídit do propasti, a musí se neustále napomínat k probuzení.

Ano, o leccčems lze právě mluvit jen v rámci jistých mezí. To ovšem podmiňuje, že některé věci musí být zcela vynechány, nebo třeba odloženy na pozdější dobu. Samozřejmě! Neboť vezměte si to, co je nám nejbližší - a nemějte mi za zlé, jestliže to vyslovím takto: Před osmi dny mi bylo projevono přání, abych promluvil též něco o symptomatologii švýcarských dějin. Během těchto osmi dnů jsem celou věc zrale uvážil, uvážil jsem ji po všech stránkách. Ale kdybych já jako ne-Švýcar zde před Švýcary rozvinul švýcarskou symptomatologii od 15. století do nynějška, dostal bych se přece jen dnes do zcela podivného postavení. Dovolte, abych vám to vysvětlil z jiné stránky. Pomyslete jen - že by v červenci tohoto roku někdo v Německu nebo dokonce v Rakousku vylíčil události a osobnosti a impulsy tak, jak to činí lidé nyní. Pomyslete, jak by se mu bylo dařilo, kdyby - řekněme - byl před 5 nebo dokonce před 15 nebo 30 roky např. v Rakousku vylíčil dnešní poměry! Víím proto, že bych velmi silně narazil, kdybych zde mluvil o Švýcarsku tak - jak se bude o švýcarských dějinách mluvit za 30 roků. Neboť dnes by se i zde požadovalo nechtět slyšet, co musí být řečeno ze stanoviska budoucnosti. Není to ani jinak možné. Proto říkám (nemějte mi za zlé, že to tak vyslovuji), podle toho, co dnes tak hluboko tkví v duších, nelze ani jinak. Neboť platí přece pro mnohé, že lidé - my všichni patříme konečně k lidem, že ano - že lidé v mnoha oborech, které jim jsou opravdu blízké, nechtějí slyšet pravdu, nýbrž chtějí dostávat uspávací prostředek (*prášek na spaní*). A mohu vám dát ujištění, že bych narazil, kdybych nepodal uspávací prostředek v oblasti, která mi byla navržena. Podle

některých věcí, které jsem právě ~~těž~~ musel zahrnout do svých úvah, shledávám, že je pro mne velmi žádoucí, abych tyto věci ponechal zatím v klidu. Neboť úsudky, které jsou nyní vyslovovány -as nimiž by se člověk trochu rozcházel, nutí již k tomu, jestliže chceme vylíčit jisté věci, učinit to tak, jak jsem to učinil včera (zde ve Švýcarsku je to poměrně neškodné... může to být pro tuně chápáno třeba dokonce jako trochu lepší kázání pro nedělní odpoledne), jestliže jako vysvětlující příklad mluvím o ruské revoluci a jestliže tu líčím poměr středního měšťáctví k širokým masám a k žvlům, stojícím dále nalevo, k radikálním žvlům. Jestliže takto postupuji, nu... bude to zde bráno jako jakési poněkud lepší nedělní odpolední kázání... A člověk se pak může oddat - nechci říci iluzi, ale příjemnému očekávání, že to skutečně vejde do několika duší a bude mít větší účinek, nežli jinak mívají nedělní odpolední kázání... třebaže zkušenost v posledních letech ukázala namnoze také pravý opak, pokud šlo o důležité věci. Ale použít k nějakému vysvětlení příklady z něčeho, co je bezprostředně blízké, to je něco, co právě nemůže být úkolem toho, kdo by jako ne-Švýcar chtěl mluvit k Švýcarům a přednášet jim dějinnou úvahu. Také když jsem podával všeobecnou dějinnou úvahu o novější době (měl jsem ji také ve veřejné přednášce v Curychu („*Dějiny nové doby ve světle duchovně-vědeckého bádání*“)), musel jsem se přece jen (třebaže jsem neupustil od toho, abych vyvodil ty nejradiálnější konsekvence, které je třeba vyvodit) přirozeně držet v jistých mezích. Neboť není-liž pravda, dnes je tomu již tak, že pro většinu lidí je mimořádně pohodlné a příjemné pokládat Woodrowa Wilsona za velkého muže, jenž přináší světu štěstí. A jestliže naproti tomu musí člověk říci pravdu, pak působí tato pravda jako něco nepohodlného - a ten, kdo ji vyslovuje, je pocíťován jako kazimír (*kazisvěty*). Ale tak tomu bylo vždy s oněmi pravdami, které musely být čerpány ze zdroje nadsmyslového života. Jenže právě žijeme ve věku duše vědomé - a tu je nutné, aby se lidé o jistých pravdách dověděli.

Nejde opravdu o to, aby byla dnes znovu a znovu opakována mimořádně laciná fráze, že lidé nejsou přístupni. To vůbec není otázka, kterou si máme klást, zda jsou lidé přístupni či nikoli, nýbrž zda my konáme to, co je nutné, abychom příslušné pravdy, jestliže k tomu máme příležitost, skutečně lidem přinesli. A další věcí je, abychom se neoddávali žádným iluzím o způsobilosti lidí pro přijetí pravd, aby nám opravdu bylo jasno, že právě dnes jsou lidé málo otevření a vnímaví pro přijetí toho, čeho mají nejvíce zapotřebí... Právě tak, jako se dnes tvrdohlavě snaží uspořádat svět takovým způsobem, jakým vůbec nemůže být uspořádán, má-li lidstvo kráčet k příslušnému impulsu, který odpovídá vývoji (spočívajícím v našem

věku). Člověk musí na tomto poli činit přirozeně ty nejtrpčí zkušenosti. Ale člověk činí a přijímá tyto zkušenosti nikoli s hněvem, ale tak, že se z nich učí, jak to má v té nebo oné věci právě dělat.

Budu ještě o těchto věcech mluvit přesněji. Pohleďte, bylo např. velmi krásné, kdyby se ve střední Evropě našlo jen několik lidí, kteří by z jistých zednářských impulsů poznali, jaký dosah má něco takového jako to, co jsem také zde před vámi rozvinul před dvěma roky o jistých tajných společnostech, které ve světě existují. Tehdy jsem však narazil (řekl bych - samozřejmě) na hluché uši.

Neboť nebylo nic neplodnějšího, nežli postoj zednářství vůči střední Evropě v posledních desetiletích! To se jeví již na tom, že bylo stále znovu a znovu zdůrazňováno, že narážíme na odpor, když se bráníme proti tomu, že to, co představuje anthroposoficky orientovanou duchovní vědu, je nějak amalgamováno se středoevropským zednářstvím. Proti tomu vystoupil jeden vrchní arcížvanil, který spatřoval všemožné hloupé bláboly o symbolice a podobném, který byl také takzvaným badatelem o Nietzsche, - jistý Horneffer. To bylo přijímáno v nejširších kruzích s velikou vážností. Hlubší příčina toho všeho spočívá ovšem v tom, že jsou na lidi kladeny jisté požadavky, jestliže se chtějí vpravit do anthroposoficky orientované duchovní vědy a že to nejde tak snadno! Pohleďte, dnes existují agitátoři pro obnovu ducha, kteří lidem vykládají, že stačí lehnout si jen na pohovku a ponechat se sobě samému. Pak že prý ožívne v člověku vyšší já a bůh a kdo vi co ještě -, a není prý zapotřebí překonávat takové strašné pojmy jako tuto anthroposoficky orientovanou duchovní vědu! Stačí jen naslouchat sobě samému. Pak prý vystoupí toto vyšší mystické já a člověk prožívá a zakouší boha v sobě samém.

Poznal jsem státníky, kteří ovšem raději poslouchali takové boho-muže, kteří jim tedy doporučovali hledat já pohodlnější cestou, nežli nasloucháním anthroposoficky orientované duchovní vědě. Jeden přítel mi nedávno řekl, že jeden z těchto boho nositelů mu prý řekl (když byl ještě jeho přívržencem): Ach, ani byste nevěřil, jak jsem hloupý! Přesto však, tentýž muž, který učinil toto doznání: „...ani byste nevěřil, jak jsem hloupý!“, aby tím poukázal, že není zapotřebí žádné chytrosti, chce-li člověk přinést lidem nejhlubší zdroje moudrosti - tentýž muž nalézal široké publikum nahoře a dole, všude. Neboť takoví lidé jsou posloucháni raději nežli ti, kdo mluví nepohodlně o všem možném, když chtějí člověka přivést k pochopení úkolu duše vědomé. Kdo mluví o čtyřnásobném vývojovém procesu, nebo dokonce o tom, že se lidé mají navzájem zahřívát, vzájemně dýchat, navzájem se zažívat. K proniknutí k něčemu takovému je zapotřebí přijmout

do sebe celou řadu knih... jak nepohodlná to věc, nanejvýš nepohodlná! Ale že to je pocíťováno jako nepohodlná věc, to právě souvisí s impulsy naší katastrofální doby, to právě souvisí s neštěstím naší doby! Ale ani to nenabádá k pesimismu, nýbrž volá po síle, po proměně poznání v čin. A to je to, co nelze dost často opakovat.

Ponechávám každému, aby o tom, co jsem včera podal jako osvětlující příklad k problému sání a tlaku, poněkud přemýšlel, zda tento problém sání a tlaku snad přece jen není velmi důležitý, aby o něm bylo přemýšleno. Mohlo by se jinak stát, že lidé řeknou: Nu ano, v Rusku nenašli měšťáci napojení na sedláky, ale my to máme dobré, u nás se měšťáci a sedláci spojí, dají se dohromady a pak už to s tím socialismem půjde k lepšímu.

Nebere se při tom vůbec v úvahu, že i v Rusku to samozřejmě říkalo mnoho lidí, a že to právě spočívá v tom, že to tam říkali.

Nuže, zítra o tom budeme mluvit dále.